

Stockholmi Eesti Päevalehes 1960–1961 ilmunud katkendeid R. Renning'u Krimmi ja Taga-Kaukaasia mälestustest. Rudolf Renning (1878–1961). Krimm: Simferopol, Samruki. Kuntaugan (Kuntugan). Taga-Kaukaasia: Abhaasia: Suhhumi, Estonia, Linda (Lindau), Ülem-Linda, Alam-Linda, Gnadenberg. Toomas Laaman. Hindrek Laaman. Priidik Renning. Friedrich Renning. Tallinna Jaani koguduse õpetaja Grohmann. Hilisem linnanõunik Kaarel Mänd (Mend). Konstantin Päts. Kaarel Schwarzbach (Karl Schwarzbach). Krimmi hambaarst Wilhelmine Schwarzbach. Johann Köler. Miina Reining (Miina Renning). J. R. Rezold („gümnaasiumiõpetaja Tiflisest“). Väljarändamine Krimmi. Kuntaugani mõisa ostmine ja Kaarel Schwarzbachi tegevus Köleri kaastöötajana. Eestlaste elu Samrukis: majanduslik järg, põllupidamine, kool. Renningute rändamine Abhaasiasse. Abhaaslaste mäss 1878 (teistsuguse asjaolude kirjeldusega kui Johann Pihlakal 1906): abhaase olevat ässitanud mässama mitte megrelid, vaid türgi emissarid. Suhhumi piirkonna asustamine muude rahvastega. Samara eestlaste tulek Abhaasiasse 1882. Sakslaste Gnadenbergi asunduse loomine. Linda asunduse ametlik nimetamine Lindau'ks, sest „Linda“ oli kohalik koeranimi. Linda asunduse maaolud ja kruntide kujunemine. Elu Linda asunduses. Karjapidamine. Maade võõrandamine venelastele. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Stockholmi Eesti Päevaleht (nr. 290), 13. detsember 1960, lk. 1

Rudolf Renning on oma pikast ja kirevast elust kirja pannud mälestusi, millest avaldame katkeid. R. Renning sündis Tallinnas 1878, aga on veel elujõuline ja liikuv — kes Stockholmi inimestest ei tunneks „raamatunu“, nagu lapsed teda nimetavad. R. Renning õppis põllutöö- ja aianduse keskkoolis Ukrainas, töötas hiljem agronoomina, ajakirjanikuna ja pikemat aega ühistegelaseks Venemaal. Kodumaale naasnud oli ta paar aastat Tallinnas kaubandustööstusministri abiks ja hiljem Eesti-Vene kaubanduskoja direktoriks. Paguluses on ta elavalt osa võtnud eesti ühiskonna üritustest ja tegutseb ka ajakirjanikuna.

Väljarändamine Suhhumi

Meie maaelu oli tsaariajastul igas suhtes raske. Maarahvas soovis leida soodsamat ja kergemat majanduslikku olukorda, milleks katsuti kasutada kõiki võimalusi. Kui Venemaal hakati maad andma neile, kes tahtsid seal põldu harida, suundus osa meie rahvast sinna, kuigi kohalikud võimud kodumaal püüdsid selleks takistusi teha. Üks suurem väljarändamine Eestist toimus 1857. a. Krim-

mi. nende hulgas oli ka kaks minu onu — Toomas ja Hindrek Laamanid, kes asusid Samruki külla, Simferopolist umbes 25 versta eemal. Esialgu tuli neil seal suuri raskusi üle elada, aga nad kohanesid olukorraga suhteliselt ruttu ja saavutasid kindla majandusliku aluse oma elule. Mu emal oli tihe kirjjavahe- tus oma venna Hindrekuga, kes kutsus teda Krimmi, kus elu pidi olema ker- gem kui tol ajal kodumaal. Kutse leidis soodsat vastukõla ja vanemad otsus- tasid sõita Krimmi ja asuda elama Simferopolisse, kus lootsid leida teenistust.

Minu isa oli pärit Harjumaalt Harku vallast Tiskre külast Reinu talust, mis kuulus meie perekonnale 1770. a. peale. Tema kui vanem poeg perekonnas ei olnud kohustatud minema sõjaväkke, aga läks siiski vabatahtlikult oma ven- na Pritsu eest. See oli 1850. a. Arvatavasti leidis ta tookordse 25-aastase sõja- väeteenistuse olevat kergema teoorjusest. Krimmi sõja ajal kaitses ta sõja- väelasena Tallinna. Aleksander II poolt lühendatud sõjaväeteenistuse tõttu teenis mu isa vene armees 25 aasta asemel ainult 16 aastat.

VÄLJA RÄNDAMAS

Priidik Renning, endine Nikolai I aegne soldat, oli tollal Punase Majaka va- hiks ja sai suhteliselt vähe palka. Et koguda eelseisvaks väljarännuks raha, tuli vaheaegadel käia sadamas tööl, pidada lehma ja teha veel muud. Ühendu- ses eelseisva reisiga otsustati mu vend Friedrich paigutada Tallinna linna- kooli, kus õpetus toimus vene keeles. Mu vanemad kuulusid Jaani kiriku ko- gudusse, õpetajaks oli seal Grohmann. Kui õpetaja Grohmann teada sai mu venna astumisest vene kooli, tegi ta isale korraliku peapesu, millel aga ei ol- nud tulemusi. Olukorra iseloomustamiseks arvan veel tarvis mainida, et mu isa sai veel teistkordselt õpetaja Grohmanni käest pragada, kui mu vend koos oma sõbra Kaarel Mändiga läks eesti leeri. K. Mänd teenis esialgu kontoristi- na ühes Tallinna teravilja eksportäris, aga juba 80-ndate aastate lõpul oli tal omaenda eksportkontor ja oli vist esimene eestlane tegutsemaks väliskau- banduse alal. Kui K. Päts asutas Tallinna „Teataja”, oli K. Mänd ettevõtte ak- tiivne toetaja. Pärast eestlaste võitu linnavalimistel oli K. Mänd (nüüd juba end Mendiks nimetanud) linnanõunikuks.

Minu tädipoeg Kaarel Schwarzbach oli oma aja kohta intelligentne mees ja suur C. R. Jakobsoni pooldaja. Tal oli suur mõju mu vennale Friedrichile, mis- tõttu meie perekonnas loeti „Sakalat” ja diskuteeriti elavalt tookordseid rah- vuslikke probleeme. Kui asutati „Linda” selts, ostis ka mu isa oma vaevaga teenitud rahadest ühe aktsia.

Kevadel 1883. a. lõpetas mu vend Friedrich Tallinna linnakooli ja sai õiguse astuda kolmanda järgu vabatahtlikuna sõjaväeteenistusse, mida ta kavatses ka teha. Seda ta pidi teostama aga juba Krimmis, milleks sõitis sügisel 1883 Sevastopolisse, kus elas ja töötas hambaarstina mu täditütar Wilhelmine Schwarzbach. Ka oli juba Krimmis ees ülalmainitud Kaarel Schwarzbach, kes prof. Köleri kaastöölisena võttis osa Kuntugani mõisa ostmisest eestlastele, missugune ettevõtte ebaõnnestus. Kavatus oli niisugune, et niipea kui vend sõjaväkke mineku asja ära korraldab, siis kohe isa, ema ja mina sõidame ka kohe Krimmi. Igasuguste formaliteetide täitmine sõjaväkke astumiseks võttis

niipalju aega, et me võisime Eestist välja sõita alles märtsis 1884. Suur oli meie üllatus, kui Simferopolisse jõudes venda eest ei leidnud. Seal kohtasime üht eestlast, kes oli nõus viima meid oma sõidukil Samruki külla onu Hindrek Laamani juurde. Kui sinna jõudsim, kuulsime, et vend on loobunud sõjaväeteenistusse minekust ja sõitnud Suhhumi, kuhu otsustanud asuda elama põllumehena. Pärast saime teada, et selline radikaalne kavatsuse muudatus oli ühe juhtumi tulemuseks. Kui kõik formaalsused olid täidetud ja oli tarvis ainult üle kasarmu läve astuda ja sõdurimunder selga tõmmata, kutsus teda rügemendi ülem enda juurde. Ta oli venda hoiatanud nende raskuste eest, mis tal ees seisavad. Sel ajal olid ohvitseride palgad väga madalad ja seetõttu oli ilma kõrvaliste sissetulekuteta peaaegu võimatu ohvitseril korralikult läbi saada. Selle hoiatuse tõttu vend loobus viimasel minutil armeesse astumisest. Ta otsustas kiirelt: kui minust ei saa sõjurit, siis võib must saada põllumees, ja ruttas kohe Suhhumi, kus oli võimalus suhteliselt kergetel tingimustel kroonumaad saada. Isa sõitis kohe venna juurde Suhhumi, aga ema ühes minuga jäi ajutiselt Krimmi, kus elasime suve jooksul Hindrek Laamani ja osalt Karl Schwarzbachi juures Kuntuganis, kus tal oli kasutada vana kõrtsihoone suure maantee ääres Eupatoria ja Bahtshisarai vahel.

KRIMMIS

Krimmi mälestustest võin märkida, et Samruki eestlased olid jõudnud haljale oksale. Kõik olid ehitanud korralikud ruumikad majad, mida ümbritsesid lehtpuud ja viljapuuaiad. Oli säilinud ainult üks savionn ja seal elas Miina Renning, kes oli Maltsvetile olnud nii öelda ettekuulutajaks. Ümberringi lage stepp, kus ei leidunud puud ega põõsast. Samruk oli kui oas. K. Schwarzbach elas umbes paarikümne kilomeetri kaugusel Samrokist ja kui me teda külastasime, tuli läbida tatari ja vene külasid, kus inimesed elasid tavaliselt savionnides, ilma et majade ümber oleks leidunud rohelist.

Kuigi Samruki küla asus kõrgel Musta mere kaldal, harrastati kalapüüki ainult lõbuasjana. Samruki eestlaste peasissetulekuallikas oli põllumajandus ja nimelt teraviljakasvatus. Mu onul Hindrek Laamanil oli põldu umbes 100 tiinu, millest osa oli renditud tatarlaste käest. Põllutöö oli raske ja vähemehhaniseeritud, kündmiseks oli tarvis adra ette rakendada kaks paari härgi ja üks paar hobuseid. Rehepeksumasinat veel ei tarvitatud. Igas talus oli nn. raman — kõvakstrambitud plats, kuhu laoti põllult toodud teravili, mida rulliti hobuste taha rakendatud suurte kivirullidega niikaua, kuni vilid olid põhust välja pudenenud. Siis korjati põhk pealt ära ja tuulati harmani peale jäänud terad ära. Mu mälestuse järgi külvati kõige enam nisu. Maa väetamisest ei olnud juttugi. Sõnnik segati põhuga, tehti pätsid ja kuivatati päikeses. Need pätsid olid peakütteenaineks. Puid ei olnud võimalik kütteks saada. Tavaliselt ei jätkunud oma jõududest viljakoristamiseks, milleks palgati ajutiselt Ukrainast tulnud töölisi.

Samrukis oli korralik koolimaja. Nähtavasti tol ajal kooliõpetajat ei olnud, sest pühapäeviti luges seal jutlust minu onu Toomas Laaman, keda kuulama kogunes kaunis palju rahvast. Telliti eesti raamatuid ja ajalehti. Kõneaineks

olid sageli kodumaa sündmused. Kirikuõpetaja elas ühes lähemas sakslaste koloonis, aga minu ajal ta Samrukis ei käinud. Augusti alul sõitsin emaga Eupatoorist, mis oli Samrukile lähim sadamalinn, aurikuga Suhhumi, kus meid ootasid isa ja vend.

Stockholmi Eesti Päevaleht (nr. 7), 10. jaanuar 1961, lk. 2

Rudolf Renning jätkab selles artiklis oma mälestuste jutustamist eesti väljarändajatest Lõuna-Venemaal. Seekord ta kõneleb Estonia ja Linda asunduste tekkimisest Suhhumis, endisel abhaaside maal. Esimesed asumisaastad olid rasked, kuid eestlaste visadusega saadi neist üle ja need eestlaste kolooniad muutusid aja jooksul õitsvateks.

Eesti keskus Abhaasias

Suhhum on suurim keskus Abhaasias ja temast sai nõukogude ajal Abhaasia-nimelise autonoomse vabariigi pealinn. Abhaaslased on väikesearvuline mägirahvas, teatava määrani sugulased tsherkessidega ja olid varem kõik muhamediusulised. Viimase asjaolu tõttu läks korda türgi emissaaridel 1878. a. sõja ajal ässitada abhaaslasi Vene tsaarivalitsuse vastu mässule. Abhaaslastel läks isegi korda vallutada ajutiselt Suhhumi linn. Pärast mässu mahasurumist oli Suhhumi ümbrusest umbes 25 kilomeetri ulatuses kõik abhaaslased välja aetud. Nad siirdusid peamiselt Türgimaale. Vabanenud maaalad määrati asustamiseks teiste rahvuste liikmeile. Seepärast Suhhumi ümbruse rahvastiku koosseis oli õige kirju. Siin leidusid mingreellaste külad, kes olid tulnud sinna Kutaisi kubermangust Senaki ja Zugdidi maakondadest, kus valitses suur maapuudus. Mingreelid on lähedaselt sugulased gruusialastele. Suhhumi ümbruses oli ka kreeklaste külasid. Kreeklased olid tulnud siia Türgi poolelt. Seal leidus veel venelaste, sakslaste ja ka eestlaste asundusi. Viimased olid saabunud Suhhumi peamiselt Sise-Venemaalt.

Suhhumi külastas 80-ndate aastate alul Eestist pärit gümnaasiumiõpetaja Tiflisest ja tema sulest ilmus eesti ajalehtedes soodsaid kirjeldusi Suhhumi olukordadest. Teda küll pärast süüdistati liialduses, aga vist ilmaaegu, sest Suhhumi rikkalik loodus võis põhjamaalasele sügavat mõju avaldada.

SAMAARAST SUHHUMI „LINDAT” LOOMA

Esimesed eestlased tulid Suhhumi Samaarast 1882. a. just koloniseerimise algusel. Neile pakuti maad linnast 3 kilomeetri kaugusele. Eestlased aga olid harjunud tasaste maadega, nii et linnaümbruse mägised kohad, umbes sada meetrit merepinnast kõrgemal ei osutunud neile sobivaiks. Eestlased asusid 20 kilomeetri kaugusele Suhhumi linnast Kadori jõe orgu, kus said endile tasase maa. Pean kohe tähendama, et see valik ei olnud õnnelik. Suured veerikkad mägijõed, tulles madalikule, muudavad sageli oma süngi. Asumise ajal

oli jõe peasäng kaunis kaugel, aga umbes kümne aasta pärast voolas jõgi juba Estoonia küla all ja hakkas nii edukalt õõnestama oma uusi kaldaid, et palju põllumaad varises jõkke. See sundis mitmeid talusid üle kolima mägedele. Selle esimese Suhhumi eestlaste asunduse nimeks võeti Estonia.

Kui mu vend tuli Suhhumi, oli juba see soodus koht, mida pakuti esimestele eestlastele, ära antud sakslastele, kes asutasid seal Gnadenbergi-nimelise koloonia. Eestlaste teise asunduse jaoks tuli võtta maaala tagapool Gnadenbergi, umbes 7 kilomeetri kaugusel Suhhumi linnast, missugune ala ulatus 200 meetri kõrgusele üle merepinna. Uue asunduse nimeks otsustati võtta Linda.

Selle asjaga tekkis omapärane sekeldus. Nimetatud piirkond, mis allus Kutaisi sõjakuberneri, koosnes neljast jaoskonnast. Jaoskonnaülema võimupiiri alla käisid kõik administratiivsed korraldused ja politsei, mis koosnes piiratud arvul straažnikuist (eriliik politsei tsaariajastul).

Kui eestlased teatasid oma soovist nimetada küla Lindaks, oli jaoskonnaülem selle vastu, kes märkis, et niisugust nime antavat nende maal tihti koertele. Ta teadis, et Saksamaal on Lindau-nimeline linn ja otsustas kompromissina eestlaste küla nimetada Lindauks. Ametlikuks nimeks jäigi Lindau, aga eestlased ise kutsusid oma kolooniat Lindaks ja see jagunes omakorda Ülem- ja Alam-Lindaks.

ASUNIKE MURED

Raskusi tekkis maa-ala suuruse määramisel igale asunikule. Seni olid kõik asunikud saanud 5 tiinu maad. Linda küla asunikud, kes olid kodumaal harjunud märksa suuremate talukruntidega, leidsid sellise maanormi olevat liiga väikese. Pärast pikemaid kauplemisi lubati iga täisealise meesisiku jaoks nominaalselt 10 tiinu, mida aga keegi tegelikult kätte ei saanud.

Suurem osa maast, ja just paremad alad, olid metsa all, mille juurimine oli raske töö. Harilikult oli maa tihedalt kaetud põõsastiku ja väänkasvudega, millede väljajuurimine ja põletamine nõudis palju vaeva. Osa maad oli kaetud ainult sõnajalgadega ja nende puhastamine oli kerge: kuivale sõnajalale pandi tuli otsa ja maa oli näiliselt puhas, aga juured jäid ja nõudis pikemat aega kultiveerimist, enne kui mullastik neist täiesti vabanes. Ka andsid need maad, mis olid suhteliselt kerge mullastikuga, märksa vähem saaki kui metsa alt puhastatud raskepärase savimullastikuga põllud.

Maisikultuur, mis moodustas esimestel aastatel peasissetulekuallika, nõudis korraliku hooldamise poolest palju tööd. Pärast külvamist oli tarvilik suve kestel maisipõldusid kolm korda kõblastega mullata ja umbrohist puhastada. Kohalikud elanikud külvasid käsitsi, eestlased hakkasid maisi ridades kasvatama, asetades kündmise ajal terad käsitsi vagudesse. See ratsionaliseeritum meetod võimaldas tarvitada osalt maisi kultiveerimisel hobusejõudu, sest külviridade vahet jõeti umbes pool meetrit.

Esialgu igaüks sai kolm tiinu ühes krundis, mille laius oli 30 sülda. Külla pla-
neeriti kaks tänavat, mille mõlemal pool asusid krundid. Kruntide laiuse pä-
rast käinud kõvad vaidlused, tahetud anda 20 sülla laiused, eestlased surunud
läbi 30 sülda.

Esimesel kümnel aastal, mil mina Suhhumis asusin, seda maad jätkus ja juur-
delõigetest siis veel juttu ei olnud.

Nagu hiljem kuulsin, oli vanadele kruntidele lisatud maad kuni 5 tiinuni. Nii
tekkis Linda külas suhteliselt korralik maatagavara. Sellest oli enamjagu
metsa all, mida iga asunik võis kasutada oma tarviduste kohaselt.

Osa maatagavarast moodustas paepealne õhukese mullakihiga legendik, osalt
kaetud väikeste puude ja põõsastega. See legendik asus suure mäe varjus
lõunapool. Seal oli säilinud abhaaslaste ajast puuviljaaed, nii et võis arvata, et
osa sellest maast oli varem kultiveeritud. Suvel kasvas seal kaunis hästi rohtu
ja eestlased jätsid selle maaala kui sobiva ühiseks karjamaaks. Ühelt poolt oli
see piiratud sügava jõega ning teiselt poolt mäe ning metsaga. Külast oli see
umbes kilomeetri kaugusel ja lähedal põlde ei olnud.

Igal aastal palgati külakarjane, kes aprillikuust kuni oktoobrini, mil põllud
vabanesid maisist, pidi tema hooleks antud sarvloomi valvama ja õhtul koju
ajama. Karjamaa soodustas loomapidamist, millel esimestel aastatel oli ma-
janduslikult oluline tähtsus.

VENELASED VÕÕRANDAVAD „LINDA” MAID

Umbes 90-ndate aastate keskel üks vene küla Kadori jõe kaldal kannatas nii
rängalt põllumaa ärauhumise all, et tekkis tarvidus selle elanikke kuhugi
ümber paigutada. Vabu maaalaid enam ei olnud ja valitsusvõim otsustas ve-
nelaste jaoks ära võtta Linda küla karjamaa, kes moodustasid seal iseseisva
administratiivüksuse.

Sama saatus sai osaks ka mõnedele Linda küla metsadele, kus kasvasid pea-
miselt tammed, asus kõrgel mäeseljäandikul väikese kallakuga lõunasse. See
koht ja mullastik oli soodus tubakakultuuridele, mis eestlasi ei huvitanud. kui
ma 1904. a. viimast korda külastasin Suhhumi, oli see maaala Linda külalt
samuti ära võetud ja antud gruusalastele, kes ilusa metsa olid äralaastanud ja
asutanud sinna oma tubakaistandused. Kahjuks selle üle, kuidas see kõik
toimus, ei ole mul andmeid.